

ne, quæ secundum extensionem subjecti esse solet in alteratione vel aggeneratione; nam ex parte terminorum non repugnaret totam illam qualitatem vel formam simul introduci in omnes partes subjecti, vel materiæ, quia simul in omnibus manet, et successio solum provenit ex defectu virtutis agentis, vel applicationis passi. Quin etiam non repugnat, ut eadem numero actio, vel passio, quæ successive inchoata est, tota simul perseveret, et duret. Ut sol successive illuminat hunc aërem, vel intensive, quia quo propinquius accedit ad eandem partem, eo intensius illam illuminat, vel extensive, quia quo plus ascendit, eo ad superiores partes illuminandas attingit; et nihilominus eadem actione, qua successive produxit sex gradus luminis, illos simul conservat aliquo tempore vel instante. Sicut ergo illa successio accidentaria est ipsi lumini, ita etiam illuminationi; est ergo ejusdem speciei, sive fiat simul, sive successive. Et eadem ratione ignis, quatenus habere potest successionem secundum extensionem.

11. At vero quando inductio formæ est instantanea, et indivisibilis ex intrinseca natura et necessitate talis formæ, tunc talis passio secundum eam rationem essentialiter diversa erit a passione successiva. Ut generatio substantialis ex intrinseca ratione sui termini est indivisibilis quoad intensionem, et ideo postulat fieri (si in determinato subjecto fiat) tota simul et in instanti intrinseco, et ideo essentialiter differt ab actione vel mutatione, quæ vel habet, vel habere potest successionem secundum intensionem. Idemque erit de quacumque mutatione ad qualitatem, si etiam sit indivisibilis secundum intensionem. Ratio autem hujus diversitatis non oritur ex præcisa carentia successionis, sed ex eo quod forma, natura sua indivisibilis intensive, diversa est specie a forma intensibili natura sua, et ideo acquisitiones talium formarum etiam sunt natura sua specie diversæ.

12. Pari modo philosophandum est, si datur aliqua passio vel mutatio quæ ex intrinseca natura termini necessario postulet successionem, nam illa erit essentialiter diversa, tum a mutatione necessario indivisibili ex vi termini, quam ab illa quæ indifferens est ad successionem et carentiam ejus, quantum est ex parte termini, quia licet sola successio non indicet diversitatem essentialem, tamen intrinseca necessitas ejus satis illam significat. Non invenio autem inter

puras mutationes, ad qualitatem vel substantiam tendentes, aliquam quæ hujusmodi intrinsecam successionem necessario habeat. Idem est de acquisitione quantitatis propria, nam semper comitatur aliquam alterationem et aggenerationem. Solum in locali corporum mutatione videtur hujusmodi genus successivæ passionis intervenire, quia terminus illius motus talem habet extensionem et latitudinem, ut repugnantiam saltem naturalem involvat, quod in momento acquiratur aut pertranseat. Quanquam si attente consideretur illa repugnantia, quæ ibi intervenit, non est tantum ex parte termini, sed etiam ex parte ipsius mobilis, quod neque secundum se totum, neque secundum aliquam sui partem potest simul locum proximum et distantem occupare; unde in substantiis spiritualibus cessat aliquo modo ea repugnantia, ut disputat. 51 attingemus. Quacumque autem ex parte illa tam intrinseca successio oriatur, satis indicat essentialem diversitatem inter illud genus mutationis seu passionis, et omnes alias, quæ in instanti fiunt, aut fieri possunt.

DISPUTATIO L.

DE PRÆDICAMENTO QUANDO, ET IN UNIVERSUM DE DURATIONIBUS RERUM.

Ubiunque de generibus accidentium Aristoteles disputat, nihil fere dicit de hoc genere, sed tantum significationem vocis interpretatur, *quando*, idem esse in tempore, seu tempus ipsum, de quo tempore ex professo ipse disputavit in 4 Physic. Quia vero sub altiori et abstractiori hæc omnia in præsentia consideramus, ab universaliori etiam principio sumenda est hæc disputatio. Tractandum enim est in ea de durationibus rerum omnium, nam hoc est prædicatum quod rebus singulis attribuitur, et videndum est an substantiale sit, vel accidentale, et an respectu aliquarum rerum speciale genus constituat, atque ita constabit quid nomine *quando* significetur, et quomodo speciale genus sit.

SECTIO I

Utrum duratio in re distinguatur ab esse rei durante.

1. Quod duratio aliquid in rebus sit, per se notum est, ideoque in eo probando non immeritumur, nam ex dicendis etiam mani-

festum fiet. Deinde supponimus durationem non attribui vere ac proprie, nisi rebus actu existentibus. Dicitur enim durare res, quæ in sua existentia perseverat; unde duratio idem esse censetur, quod permanentia in esse; sicque dicitur Deus perpetuo durare, quia semper existit, creaturæ vero non semper, sed tunc durare dicuntur, quando existunt; res autem factæ, aut entia rationis, vere ac proprie non dicuntur durare, quia non existunt; sed eo modo quo finguntur, vel apprehenduntur ac si vere existerent, concipiuntur etiam ac si durarent, et hoc ipsum convenit vel attribuitur eis quatenus durat et existit actus mentis, quo finguntur, vel cui obijciuntur. Igitur in universum, *durare* solum tribuitur rei actu existenti, et prout existens est. Ex quo etiam constare potest durationem aliquid rei esse, quandoquidem solum convenit rebus existentibus, et unicuique pro mensura existentia. Hinc ergo nascitur difficultas, quomodo duratio ad existentiam comparetur, an, scilicet, sit aliquid distinctum ab ipsa re, aut prorsus idem sit.

Tractatur et refellitur prior sententia.

2. In qua re primus dicendi modus esse potest, durationem et existentiam esse realiter distinctas in rebus creatis; de his enim præcipue agimus. Hunc non invenio auctorem apud aliquem auctorem, quamvis Bonaventura et alii, quos infra referemus, tractantes de duratione Angelorum, illum significant. Potest autem suaderi hæc sententia, præsertim juxta opinionem asserentem, in rebus creatis distingui realiter existentiam ab essentia; nam si existentia distinguitur realiter ab essentia, ergo etiam duratio; probatur hæc consequentia, nam sicut existere est extra essentiam creaturæ, ita et durare. Item, quia durare non convenit rei existenti, ut existens est, ut supra dicebamus; ergo si existentia est res distincta ab essentia, multo magis duratio. Unde D. Thom., 1 parte, quæst. 40, art. 2, ait, in omni re creata, distingui durationem a re, quia in omni illa distinguitur esse ab essentia. Rursus quod existentia et duratio inter se sint etiam distinctæ, probatur, quia in re ipsa una est separabilis ab alia, et vicissim altera ab altera; ergo est signum distinctionis realis inter eas, juxta principia supra tradita de distinctionibus rerum. Antecedens probatur, nam imprimis existentia videtur separari a dura-

tione in primo instanti productionis rei, nam in eo res existit, nondum autem durat. Duratio autem videtur separari ab existentia, in humanitate Christi, verbi gratia, in qua non est existentia creata, juxta illam opinionem; non videtur autem posse negari quin sit in ea duratio creata, quia non est ejus duratio æterna aut infinita, sed temporalis et finita. Et si Verbum dimitteret illam humanitatem, eandem durationem continueret, et eandem temporis mensura metiretur; sed tunc haberet durationem creatam; ergo eandem antea habuit.

3. Hæc opinio mihi non est probabilis, primum quidem, quia infra ostendemus, durationem et existentiam non distingui in re, nedum realiter; deinde, quia hæc multiplicatio entitatum, quæ vix possunt intelligi per sese, est fugienda, quando efficaciter non ostenditur. Item, quia fundamentum ejus et supponit falsum principium, scilicet, quod existentia distinguatur realiter ab essentia creata, de quo supra dictum est, et ex illo male colligit, quia etiamsi existentia distingueretur ab essentia, non esset duratio ab existentia distinguenda, et ita auctores illius opinionis eas non distinguunt. Illud autem exemplum de humanitate Christi, potius confirmat veram esse sententiam quam aliis locis tradidimus, scilicet, non carere illam humanitatem propria existentia creata ipsius creaturæ naturæ, quam quod duratio creata invenitur sine existentia creata, quod revera intelligi nullo modo potest; nam quod in illa humanitate sit creata duratio, satis efficaciter probare videtur discursus factus. Quanquam, qui contrariam tuentur opinionem, dicere possent, sicut humanitas Christi existit increata existentia, ita etiam durare increata duratione, et consequenter per ipsam æternitatem, et nihilominus non æterne durare, quia unio ad illam æternitatem non fuit ex æternitate, sed ex tempore; tamen quamdiu illa unio permanet, durationem æternam habet illa humanitas. Quæ evasio eam habet probabilitatem, quæ in ea sententia esse potest, non tamen satisfacit, tum quia statim occurrit interrogatio de ipsa unione, quæ creata est, et temporalem habet durationem ex parte initii, et posset etiam habere finem de potentia absoluta; occurrit (inquam) interrogatio, quæ sit duratio ipsius unionis, et quomodo non sit creata et finita. Tum etiam quia ratio facta videtur ostendere, etiamsi dissolveretur unio, eandem

durationem mansuram in humanitate, quoad ipsam entitatem naturæ. Itaque, et facilius et verius fatemur esse in illa humanitate durationem creatam, non tamen sine existentia creata.

Tractatur alia sententia.

4. Secunda sententia est, durationem distinguui ab existentia ex natura rei, ut realem modum ejus, quam sententiam videntur supponere Bonaventura, et alii, qui dicunt esse posse in duratione extensionem et variationem, etiamsi non sit in ipsa existentia; quorum sententiam infra tractabimus; idem sentiunt nonnulli Thomistæ¹, super primam partem D. Thomæ. Fundamentum hujus sententiæ esse potest, quia in duratione creata ut sic necessario includitur aliqua successio; in existentia autem creata nulla successio necessario includitur; ergo distinguuntur saltem ex natura rei. Minor certa est in rebus permanentibus, et præsertim in incorruptibilibus. Major autem probatur, quia omnis duratio creata recipit magis et minus, et non secundum intensionem, ut per se notum est; ergo secundum extensionem; sic enim Angelus magis duravit hodie quam heri. Hæc autem extensio cum non sit in quantitate permanente, non potest esse sine successione aliqua. Secundo, quia etiam in motu successivo distinguitur ex natura rei tempus, quod est duratio motus, ab ipso motu; ergo in universum omnis duratio distinguitur eodem modo a re durante. Consequentia tenet, vel a paritate rationis, vel etiam a fortiori, quia cum tempus et motus sint successiva, et nihilominus inter se distinguuntur ex natura rei, cumque omnis duratio videatur aliquam successione includere, multo magis distinguetur ex natura rei a qualibet re permanente. Antecedens autem probatur, quia motus potest esse tardior et celerior, tempus autem minime, teste Aristotele in 4 Physicor.; nam celerior motus ille est, qui in æquali tempore fit per majus spatium. Unde in motu cæli et in motu horologii unius horæ, æquale est tempus, licet non sit æqualis motus, nec celeritas ejus. Tertio, de ratione durationis create est aliqua conservatio; de ratione autem existentie create non est conservatio, sed sufficit productio; ergo distinguuntur duratio et existentia, saltem ex natura rei; nam, sicut

¹ Bannes, 4 part., quæst. 3, art. 4, dub. 1, ad 3.

conservatio addit productioni permanentiam quamdam, ita et duratio addit existentie permanentiam et continuationem; permanentia autem et continuatio distinguitur a re, quæ permanet, saltem ut modus ejus. Quarto, quia mensura realis distinguitur ex natura rei a mensurato; sed duratio est mensura rei durantis; ergo ex natura rei distinguitur.

Resolutio questionis.

5. *Duratio et existentia sola ratione distinguuntur.* — Dicendum vero est, durationem et existentiam non distinguui ex natura rei, sed tantum ratione. Hanc opinionem tenet Ocham, in 2, quæst. 10; et Gabriel, in 2, dist. 2, quæst. 1, art. 1; et eandem significat Scotus ibidem, quæst. 4; et Capreolus, q. 2, art. 1, concl. 5 et 6, art. 2, præsertim in solutionibus argumentorum contra 2 part. sextæ conclus., ubi etiam Soncinas post conclusionem septimam; qui auctores potissime loquuntur de duratione permanente, nam de tempore et motu aliter sentire videntur, quod postea videbimus; nunc enim sine restrictione et absolute intelligo conclusionem positam. Quam ut declarem, adverto imprimis hic esse sermonem de duratione reali et vera; nam duratio imaginaria, quæ a nobis concipitur, etiamsi res non existant, per modum cujusdam successione perpetuæ, in qua possunt res existere, et magis et minus durare, illa (inquam) duratio nihil reale est, et ita neque est proprie idem cum rebus, nec distinguitur ab illis, nisi tanquam non ens ab ente, de qua imaginaria successione, quid sit, inferius dicam. Deinde adverto, non esse sermonem de duratione extrinseca unius rei, quæ potest ad aliam comparari, ut mensura ejus, ut infra videbimus. Sic enim clarum est durationem extrinsecam esse posse aut rem, aut modum ex natura rei distinctum ab alia re, ad quam comparatur; imo, ut sit mensura apta ex natura rei, necessaria est talis distinctio, quæ interdum realis est, interdum modalis esse potest juxta naturam et habitudinem rerum quæ comparantur ut mensura et mensuratum, ut ex discursu disputationis constabit. Est ergo sermo de duratione intrinseca, per quam res proprie durare dicitur; nam per extrinsecam durationem non durat res, sed dignoscitur duratio ejus. Unde in omni re existente necessaria est hæc intrinseca duratio, quia, seclusa omni extrinseca duratione, unaquæque res vere ac proprie durare dicitur, etiamsi sola ipsa in suo esse

permaneant: sic Deus ex sua æternitate duravit, etiamsi nihil præter ipsum esset, et si unum solum Angelum, vel cælum creasset, etiam duraret sua duratione creata. Igitur durare non est denominatio extrinseca, sed intrinseca a duratione qua unaquæque res intrinsece existit, et de hac intrinseca duratione sermo est in præsentia.

6. Jam ergo prior pars, nimirum durationem non esse aliquid ex natura rei distinctum a re, quæ durat, seu ab existentia ejus, quod perinde est, probatur ex Ocham, loco citato, quia si duratio est aliquid distinctum, vel est substantia, vel accidens. Primum dici non potest universe de omnibus rebus quæ durant, cum etiam accidentia durent; quod si specialiter id dicatur de substantiis, jam in eis conceditur quod argumentum intendit; nemo enim dicit substantiam aliquam esse durationem alterius substantie distinctæ; ergo, si duratio est substantia, non erit alia præter ipsammet substantiam, quæ durat. Secundum etiam dici non potest, quia duratio neque est quantitas, neque qualitas, neque relatio, et sic de cæteris prædicamentis accidentium. Verumtamen hic discursus eludi potest altero e duobus modis: primo, dicendo durationem esse modum existentie, et sicut existentia non constituit speciale prædicamentum, ita et durationem reduci ad singula prædicamenta; nam duratio substantie est quidam modus substantialis, et sic de cæteris rebus. Vel secundo dici potest durationem esse accidens, et constituere speciale prædicamentum, hoc nimirum de quo agimus, scilicet, *quando*; quæ posterior responsio probabilis quidem est, ut videbimus, neque ob eam rationem sit necessaria distinctio ex natura rei, nam minor sufficit ad distinctionem prædicamentorum, ut supra vidimus.

7. Probatur ergo aliter, quia ex vi solius existentie absque ulla alia re, vel modo distincto superaddito, res durat; ergo duratio non distinguitur ab existentia ex natura rei. Antecedens probatur, nam res existens aut concipitur, aut consideratur præcise in illo primo instanti, in quo intrinsece incipit existere, aut ut permanet, et perseverat in esse. Priori modo considerando rem existentem, quæstio est an pro illo instanti dicenda sit durare, necne, quod licet ad modum loquendi spectare videatur, nunc autem supponamus ut probabilius, non ita tunc durare sicut existere, nam intrinsece incipit existere, extrin-

sece autem durare, quod infra latius declarabimus. Posteriori autem modo considerando rem, omnes sine controversia admittunt non posse rem permanere in esse, quin duret, imo et durationem nihil aliud esse quam permanentiam in esse, quia durare nihil aliud est quam in esse permanere. Ergo res hoc modo considerata habet quod duret ex vi ipsius esse permanentis; sed permanentia ipsius esse non est aliqua res, vel modus realis superadditus ipsi esse; ergo nec duratio. Minor videtur per se manifesta, nam ut ipsum esse permaneat (loquor in rebus permanentibus), non est necesse ut ei aliquid addatur; hæc enim non esset sola permanentia, sed augmentatio quædam; ergo rem permanere, nihil aliud est quam eandemmet existentiam retinere; igitur permanentia nihil rei addit existentie.

8. Et confirmatur ac declaratur a simili, nam supra cum D. Thoma diximus, actionem et conservationem non distinguui in re, sed sola ratione, quia conservatio (per se loquendo) non est aliud quam eademmet actio perseverans in suo esse; ergo eadem proportione, in ipsa existentia, permanentia ejus non distinguitur in re ab illa, si existentia ipsa vere permanens sit. Tandem argumentor, quia existentia inseparabilis est a parte rei a sua duratione, et e contrario duratio est inseparabilis ab existentia; et in unaquaque re utraque est æque variabilis vel invariabilis; ergo a parte rei non distinguuntur. Consequentia est nota ex his quæ supra dicta sunt de distinctionibus in communi. Major vero patet, quia impossibile est rem durare, nisi dum existit, ut supra ostensum est; et e converso etiam dum existens permanet, necessario durat; quod vero in primo instante dicitur existere, et non proprie durare, non indicat majorem distinctionem quam rationis, ut patet ex adducto exemplo de productione, et conservatione, et infra latius dicitur. Denique nulla res magis potest existere sine propria existentia, quam durare sine propria duratione; sunt ergo hæc duo mutuo inseparabilia. Minor item probatur, quia si existentia est omnino necessaria, etiam duratio; si illa est incorruptibilis vel corruptibilis, hæc similiter; si altera permanens, etiam altera; et si una successiva, etiam altera; ergo sunt æque invariabiles aut variabiles; quod magis constabit ex solutionibus argumentorum.

9. Altera vero pars, scilicet, durationem, et rem, quæ durat, seu existentiam ejus, dis-

tingui saltem ratione, communis est; et patet ex significatione ipsarum vocum, nam existere et durare non sunt voces synonymæ; ergo significata earum saltem ratione distinguuntur. Hoc etiam probant rationes supra adductæ in favorem secundæ sententiæ, et præsertim illa, quod ut minimum distinguuntur duratio et existentia, sicut conservatio et productio, de qua infra latius. Item, quod motus et tempus ex sententiâ omnium ad minimum distinguuntur ratione, et tamen tempus nihil aliud est, quam duratio motus. Magisque urget, quod etiam in Deo ipso distinguitur ratione æternitas ab existentia; multo ergo majori ratione distinguuntur in creaturis; nullæ enim perfectiones possunt esse magis unitæ in aliquo ente participato quam in primo. Antecedens vero patet, quia æternitas est attributum quod de divina existentia demonstratur per immutabilitatem; ergo oportet hæc saltem ratione distingui.

10. Argumenta secundæ sententiæ in sequentibus sectionibus tractabuntur fusius. Nam in primo sumitur, in omni duratione creata esse successionem, quod falsum est, ut infra late dicitur; in secundo tangitur quæstio de distinctione motus et temporis, in sequenti vero sectione id magis explicabimus, et solvemus rationem ibi tactam. Tertium vero argumentum ad summum probat distinctionem rationis, quia non est major inter conservationem et productionem. In quarto, falsa est minor, scilicet, durationem esse mensuram rei durantis, ut ostendam sectione sequenti.

SECTIO II.

Quæ sit formalis ratio durationis, et quomodo secundum eam distinguatur ratione ab existentia.

1. Hæc duo ita sunt conjuncta, ut simul explicanda videantur. In qua re auctores etiam varie sentiunt, quorum opiniones breviter discutiam, ac deinde rem exponam.

Varie sententiæ.

2. Est ergo prima opinio Ochami et Gabrielis supra dicentium durationem distingui ab existentia, quia existentia significat absolute et simpliciter rem esse extra suas causas, duratio vero dicit existentiam connotando successionem, cui vel coexistat, vel possit coexistere res, quæ durare dicitur; vel aliter, quod duratio dicat existentiam, quatenus apta est ad coexistendum successioni. Unde conse-

quenter dicent, rem permanentem in primo instante in quo existit, non durare, sicut in eo non dicitur conservari, sed produci.

3. *Instans vere est duratio.* — *Objectio solvitur.* — Hæc vero sententia multis non probatur, quia, licet verum sit durationis nomen sumptum esse ex permanentia in esse, quam nos non concipimus, nisi per modum cujusdam extensionis, et successionis, vel saltem coexistentiæ ad successionem veram, vel imaginariam, tamen non propterea necesse est ut totum hoc includatur in significatione vocis. Quia, licet nos concipiamus res simplices ad modum compositarum, et ita imponamus voces ad illas significandas, tamen non propterea in ipsa significatione vocis includitur aut connotatur modus concipiendi noster, aut concomitantia alterius rei. Sic igitur quamvis fortasse res, quæ nomine durationis significatur, concipiatur a nobis per modum successionis, vel per comparisonem ad successionem, non propterea necesse est ut in ipsa vocis significatione includatur modus concipiendi noster, seu coexistentia successionis. Adde, non videri necessarium ut duratio addat existentiam, quod ei coexistat vel possit coexistere aliqua realis successio. Nam, ut est tritum axioma, aliud est ~~quod~~ nomen imponitur ad significandum, aliud ad quod significandum imponitur. Quamvis ergo durationis nomen tractum sit ex duratione successiva, quæ nobis familiarior est, non tamen est impositum ad significandam solam durationem successivam, neque rem, aut existentiam illi coexistentem. Præterea, philosophice loquendo, res durare dicitur a primo instanti et momento, in quo est, si usque ad ultimum, in quo est, fortasse talis sit, ut intrinsece incipiat per primum, et desinat per ultimum sui esse. Unde simpliciter censetur res duratione prior, etiamsi per solum instans aliam antecedit, ut cælum dicitur duratione prius suo motu. Item generatio substantialis dicitur durare tantum per instans, quanquam non sit apta ad coexistendum successioni alicui; ergo duratio ut sic non significat aut connotat successionem formalem aut virtua-lem. Tandem instans ipsum est duratio aliqua. Dices: sicut punctum non est linea, nec quantitas, sed principium lineæ aut quantitatis, ita neque instans erit duratio, sed principium durationis. Respondetur, quantitatem formaliter includere extensionem, aut divisibilitatem, durationem vero ut sic non dicere extensionem vel successionem, et ideo non

esse similem rationem; recte autem comparatio fieret inter instans et tempus, nam instans non est tempus, sed principium temporis; duratio autem universalior est quam tempus, et abstrahit a permanentia successiva divisibili, et indivisibili, et ideo licet instans non sit tempus, est tamen duratio, nam quod per instans durat, non nihil durat. Non ergo distinguitur recte duratio, et existentia per connotationem successionis in se, vel in alio existentis. His vero objectionibus non obstantibus, hæc sententia probabilis est, ut infra declarabo.

4. *Aliorum explicatio distinctionis inter durationem et existentiam.* — *Expenditur.* — Alii vero aiunt durationem distingui ab esse, quia de formali dicit negationem superadditam ipsi esse. Nam esse ut sic solum dicit habere entitatem actualem extra causas suas; durare autem formaliter addit negationem, nimirum, quod illud esse non sit destructum, sed permaneat. Nec refert quod hæc negatio in illo positivo virtute contineatur, quia aliud est virtute contineri, aliud formaliter significari; et ad distinctionem rationis hoc sufficit; sic enim distinguimus ens et unum, quamvis negatio indivisionis, quam formaliter dicit unum, virtute in ipso ente contineatur. Quæ sententia quoad aliqua claram continet veritatem. Primum in hoc, quod in omni re, quæ durat, existentia cum illa negatione intelligi potest, nam etiam de ipso Deo verum est dicere, ita existere, ut non destruat, cum nec destrui possit; et de re, quæ tantum per instans durat, etiam dici potest, ita pro illo instanti existere, vel exitisse, ut pro eodem destructa non fuerit, imo nec destrui potuerit, eo sensu composito, quo dicitur res quando est necessario esse. Unde ulterius etiam verum est, omnem rem, quæ existit sub illa negatione, durare; et ad concipiendam rem ut durantem, satis esse concipere illam ut existentem, et non destructam, quia, ut ex dictis constat, duratio nihil positivum addit supra existentiam; ergo si superaddatur illa negatio, qua circumscribimus permanentiam in esse, satis superque erit ad concipiendum rem durare.

5. Illud vero incertum est, scilicet, quod ad concipiendam formaliter durationem, necesse sit, illam negationem formaliter concipere; et quod inde sequitur, per vocem durationis illam negationem formaliter significari; nam duratio, positiva vox videtur, et permanentia in esse, quam significat, non videtur

consistere in negatione, sed in positiva continuitate ipsius esse. Deinde, cum dicimus Deum ab æterno durare, non significamus formaliter ab æterno non fuisse destructum. Præterea sequitur tempus formaliter consistere in negatione, quod est præter communem omnium conceptum; et sequela patet, quia tempus est duratio quædam. Tandem quia rem destrui, est privari esse; ergo rem non esse destructam, nihil aliud est quam non esse privatam suo esse; ergo hæc negatio nihil addit supra ipsum esse. Ut si quis dicat, motum durare, nihil aliud formaliter esse quam non cessasse, per hanc negationem nihil diceret, nisi ipsum motum, quia negatio cessationis nihil aliud est quam negatio quietis, quæ nihil est præter motum.

6. Ad hæc vero et similia juxta prædictam sententiam non difficile responderi potest, quod in his conceptibus metaphysicis et simplicibus, quamvis positive significari videantur, sæpe non est distinctio, nisi per adjunctam seu conceptam negationem, quæ licet in re non exprimat nisi rem positivam, tamen in modo differt, quatenus positivum declaratur per negationem; quæ licet interdum sit negatio alterius privationis, tamen formaliter, ut sic concepta, ratione differt a positivo, et mens nostra, quasi per reflexionem quamdam ea negatione utitur ad declarandam identitatem vel existentiam ejusdem rei. Quæ omnia constare possunt ex iis quæ dicta sunt de unitate, et simplicitate. Hæc enim vox, *simplicitas*, etiam videtur positiva, sicut *duratio*, et tamen de formali negationem dicit, quamvis per illam perfectio quædam positiva declaretur: idem igitur de duratione satis verisimiliter dici potest. Quod ex parte attingit Capreolus, in 2, dist. 2, quæst. 2, artic. 3, ad 4 et 6 contra secundam partem sextæ conclusionis, ubi durationem inquit dictam esse ipsam existentiam *in quantum non raptim transit*. In quo significat rem pro primo instanti sui esse non habere proprie durationem, vel saltem ipsum esse non habere rationem durationis, nisi ut est sub illa negatione, non subito transeundi; sentit igitur durationem de formali dicere negationem. Quod si hoc verum est, satis commode explicatur per illam negationem destructionis vel mutationis in ipso esse. Nec enim permanentia in esse ultra ipsum esse aliquid aliud addere potest; neque etiam cum dicimus Deum ab æterno durasse, aliud significamus, quam Deum semper ita permansisse in suo

esse, ut in eo nec destrui, nec minui potuerit. Quid vero de tempore dicendum sit juxta hanc sententiam, inferius explicabimus.

7. Reliqua vero, quæ contra illam objiciebantur, solum probant, per hanc negationem nihil aliud in re declarari præter ipsum esse positivum rei, quatenus actu est; non tamen hoc obstat, quominus per illam negationem speciali modo et per distinctum conceptum declaretur. Nec vero dicit hæc sententia durationem consistere in sola negatione, sed in ipso esse, ut concepto sub tali negatione; atque ita probabiliter explicat distinctionem rationis inter existentiam et durationem, saltem in rebus permanentibus; quid autem definite sentiendum sit, infra dicam.

Tertia sententia refellitur.

8. Alii vero hæc distinguunt per rationem mensuræ; dicunt enim durationem addere ipsi esse rationem, seu relationem mensuræ, et hoc modo dicunt, illa duo ratione distinguunt. Quæ opinio insinuat etiam a Capreolo supra, et videtur satis communis inter Thomistas, ut constabit ex his quæ de singulis durationibus dicemus. Potest autem duobus modis intelligi. Primo, de mensura active, seu mensurante; secundo, de mensura passive, seu mensurabili; neutro autem modo videtur vera illa sententia. Nam imprimis, si duratio ut sic dicitur mensura active, vel intelligitur quod sit mensura ipsius rei cujus est duratio, vel alterius; neutrum autem dici potest; ergo duratio ut sic non dicit mensuram activam. Minor quoad posteriorem partem nota videtur, quia esse mensuram extrinsecam accidit uni durationi respectu alterius, et in utraque supponit rationem durationis, estque denominatio quædam ipsius durationis in ordine ad rationem, quæ omnia confirmabuntur a fortiori argumentis statim faciendis. Probatur ergo minor quoad priorem partem, quia quantitas non mensurat substantiam in qua inest, ut recte notarunt Albert., in 1, dist. 8, art. 8, ad 11, et Durandus, in 3, dist. 2, quæst. 5, sed potius reddit illam mensurabilem alia quantitate; ergo nec duratio est mensura ejus rei cujus est duratio. Secundo, quia si duratio est mensura ejus rei cujus est duratio, quidnam in illa mensurat? Dicitur fortasse mensurare illius esse. Sed contra: nam vel mensurat perfectionem ipsius esse, et hoc non, tum quia perfectio rei non consistit in duratione, neque inde augetur aut minuitur, for-

maliter loquendo, tum etiam quia potius perfectio durationis mensuratur ex perfectione ipsius esse; vel mensurat aliam quantitatem ejus, et hoc non, ut per se manifestum est; vel denique mensurat durationem illius, et hoc perinde est ac si diceretur durationem esse mensuram suipsius, quod dici etiam non potest. Nam, ut notavit Scot., in 2, dist. 2, quæst. 2, § *Ad secundam partem*, mensura semper est aliquid extrinsecum, quo utimur ad cognoscendam rei quantitatem aut perfectionem, sumiturque ex Aristotele, 10 Metaph., c. 2 et 3, dicente, *mensuram esse id quo cognoscitur quantum*; non cognoscimus autem quantitatem rei per seipsam, sed per aliam illi applicatam. Unde ibidem ait Aristoteles, mensuram debere notioem esse mensurato. Quocirca, si contingat magnitudinem alicujus quantitatis seipsa cognosci, verius dicitur cognosci sine mensura, quam per seipsam mesurari, aut per se tanquam per mensuram sui ipsius cognosci.

9. Atque hinc facile probatur altera pars; nam, licet omnis duratio saltem creata reddat mensurabilem sub ea ratione rem durante, tamen non potest prima ejus ratio consistere in hac mensurabilitate (ut sic dicam); ergo neque distinctio inter existentiam et durationem primo ac per se consistit in hac ratione mensuræ. Antecedens patet, quia rem esse mensurabilem, nihil aliud est quam esse cognoscibilem per aliam quantitatem aut ad modum quantitatis. Nam, sicut Aristoteles dixit mensuram esse, quo cognoscitur quantum, ita mensurabile passive illud est, quod est cognoscibile ad modum quanti per applicationem alterius quanti notioris. Sed esse cognoscibilem hoc modo non potest esse prima ratio durationis, imo nec alicujus rei, tum quia esse cognoscibile supponit rationem entis, quæ cognoscenda est, tum etiam quia esse cognoscibile tali modo vel per tale medium est valde extrinsecum ipsi rei. Et confirmatur primo, nam ob hanc rationem diximus, esse mensuram hoc modo, non posse esse primam rationem quantitatis, sed ad summum assignari posse ut proprietatem ejus; ergo idem dicendum est de duratione reali. Confirmatur secundo, quia mensurabile ut sic supponit in re eam rationem secundum quam est mensurabile, ut mensurabile in magnitudine supponit in re extensionem quantitatis, et mensurabile in perfectione supponit in re perfectionem; ergo similiter mensurabile in duratione supponit

in re durationem; non ergo constituitur formaliter duratio per hujusmodi rationem mensuræ. Tandem mensura passiva dicit respectum ad activam: si ergo duratio mensurabilis est, quo, quæso, est mensurabilis? non certe nisi duratione, quia mensura et mensurabile debent esse homogenea, teste Aristotele; ergo ratio durationis, ut sic, communis est mensuræ activæ et passivæ; ergo in neutra earum consistit ratio durationis, sed illæ sunt relationes, aut quasi proprietates quædam durationi attributæ.

Quæstionis resolutio.

10. Inter has ergo opiniones, duæ priores videntur probabiliores, et in re parum differre. Possumus vero nos addere, durationem proprie sumptam dicere de formali positivam permanentiam in existendo, quæ ratione tantum, vel connotatione aliqua intrinseca ab existentia differt. Hoc ut declarem, suppono nullam rem proprie durare in primo instanti nostri temporis, in quo incipit esse. Est enim hoc valde consentaneum propriæ et rigorosæ significationi vocis et communi modo concipiendi, quæ duo in hac re magni momenti sunt, quia tota hæc distinctio maxime fundata est in modo concipiendi nostro. Verbum ergo *durandi*, si latinam vim spectemus, permanentiam aliquam in re, vel actione inchoata significat; cum ergo res in unico instanti nondum habeat permanentiam in existendo, non potest proprie dici durare pro eo instanti. Atque ita videntur etiam communiter sentire Theologi. Nam fere omnes censent durationem requirere aliquam perseverantiam in esse. Neque admittent generationem substantialem proprie durare, sed fieri, et subito transire. Idemque dicitur de quolibet instanti, quod per se non auget durationem, sed terminat illam, sicut lineam punctus.

11. *Res successivæ quoad durationem cum permanentibus comparantur.*—Hoc ergo supposito, dicitur facile existentiam et durationem distinguere ratione, sicut productionem et conservationem, nam existentia dicit actualitatem rei extra causas suas absolute, et non connotando præexistentiam aliquam; duratio vero dicit perseverantiam aliquam in eadem existentia, quæ perseverantia non est aliquid distinctum ab ipsa existentia, sed connotat secundum nostrum concipiendi modum præexistentiam ejusdem existentie, seu quod talis existentia concipi possit ut existens ante

quodlibet instans, pro quo durare dicitur. In quo est notanda differentia inter rem successivam et permanentem; nam res successiva dicitur durare aut perseverare per additionem realem, quia semper aliquid novi in ea fit, eique additur; res vero permanens, per se loquendo, non dicitur durare, quia ei aliquid additur, sed quia eadem in eodem esse perseverat. Atque ita videtur illa differentia inter existentiam et durationem solum in rebus permanentibus habere locum, nam in successivis duratio aliquid rei addere videtur existentie ejusdem rei. Sed quamvis hoc ita appareat quoad loquendi modum, tamen si attentius rem spectemus, eadem est ratio in successivis; nam quia res successivæ non existunt, nisi dum fiunt, ideo existere dicuntur, etiamsi non omnes partes rei successivæ factæ sint, et hinc provenit ut durare dicantur quamdiu novæ partes fiunt, quæ factæ nondum erant. Tamen in re ipsa cum novæ partes adduntur, ipsum esse talis rei crescit et consummatur. Quapropter duratio nihil rei addit supra ipsum esse talis rei, sed ipsum esse tale est, ut per fluxum et additionem suarum partium sit in rerum natura, et ideo eodem modo durat. Atque ita tam in successivis, quam in permanentibus verum in universum habet, quod duratio supra existentiam nihil rei addit, sed connotat tantum præexistentiam vel secundum rationem, si sit in toto esse, ut in rebus permanentibus; vel secundum rem, si sit tantum secundum partem, ut in successivis.

12. *Existentiæ cum duratione collatio.*—Et quoad hoc æquiparantur aliquo modo existentia et duratio inter se, sicut productio et conservatio inter se; nam, sicut conservatio in re non distinguitur a productione, sed tantum in connotatione quadam, ut supra declaratum est, ita duratio distinguitur ratione ab existentia secundum quamdam connotationem, ut diximus. Est autem discrimen aliquod in hac comparatione; nam productio connotat negationem existentie immediate præcedentis, et conservatio connotat, quod ipsamet actio sub ratione productionis præcesserit. At vero existentia et duratio non omnino ita comparantur, nam, licet duratio etiam connotet vel includat aliquam præexistentiam seu antecessionem in existendo, quia dicit perseverantiam in existendo, perseverare enim supponit esse, at vero existentia, ut sic, seu existere non connotat negationem existentie quæ præcesserit, sed